

OSTACI SREDNJOVJEKOVNE CRKVE I NEKROPOLA SA STEĆCIMA NA LOKALITETU CRKVINA U KOLUNIĆU, ARHEOLOŠKO PODRUČJE

Podaci o dobru

Lokacija dobra Mjesto Kolunić se nalazi oko 3,2 km od raskršća puta Bosanski Petrovac - Bihać i puta za Drvar, na južnom rubu Petrovačkog polja. Nekoliko parcela odvaja lokalitet Crkvina od puta Bos. Petrovac - Drvar koji se nalazi zapadno od lokaliteta. Istočno od lokaliteta je lokalni put kroz naselje. Crkva i nekropola sa stećcima se nalaze na malo uzdignutom terenu u odnosu na ostali dio ledine. Nacionalni spomenik se nalazi na lokaciji označenoj kao k.č. 2867 (novi premjer), što odgovara k.č. 454 (stari premjer), upisan u popisni list br. 398; k.o, Kolunić, općina Bosanski Petrovac, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina. Povijest dobra Visoka kraška ravnica na kojoj su Petrovačko, Medeno i Bjelajsko polje bila je centralni dio srednjovjekovne župe Pset. Njen teritorij obuhvatao je i Bravsko polje na istoku, te planinu Osječenicu na zapadu. Sa župom Sanom je graničila na istoku, zapadna granica je bila negdje na teritoriju između Une i Unca, a na jugu je dosezala negdje oko Drvara. Među 14 župa koje spominje car Konstantin Porfirogenet sredinom X. stoljeća u dalmatinskoj Hrvatskoj nalazi se i ova župa pod imenom Pesenta. Prema spisu crkvenog sabora u Splitu iz 1185. godine župa Pset je pripadala u crkvenom pogledu kninskoj biskupiji. Prvi poznati župan koji je upravljao župom Pset u kraljevo ime bio je neki Dionizije koji se spominje u jednom spisu iz 1266. godine. Od 1276.-1280. župu drže Babonići, a zatim knezovi Blagajski. U to vrijeme prostrana župa dijelila se na dvije manje comitatus župe Veliki i Mali Pset svaka sa sjedištem u kraljevskom gradu. Gdje su se nalazila ta dva kraljevska grada u župi Pset nije poznato. Potkraj XIII. stoljeća krajevima do preko Vrbasa vladaju knezovi Šubići od Bribira. Prema raznim, uglavnom sudskim, dokumentima iz 14. i 15. stoljeća poznato je nekoliko plemenitaških rodova koji su imali svoje posjede u župi Pset, a bili su iz plemena Kolunić. Nije poznato da li je u toj župi bilo samo pleme Kolunića ili više drugih plemena. U plemenu Kolunić bilo je više zadruga ili hiža - porodica. Iz 15. stoljeća, pored 11 poznatih kuća, najpoznatija je zadruga ili hiža Mišljenovića od Kolunića, čiji je predak poznat iz jedne povelje 1325. godine. Imali su posjede u Velikom i Malom Očijevu (danas sela blizu Martin Broda uz put za Drvar). Drugi poznati plemenitaški rod (hiža) u 15. stoljeću u župi Pset bili su Perušići iz sela Bilića. Blagajnik kralja Vladislava II zabilježio je 1495. godine da je isplatio određenu sumu novca Gašparu Perušiću za očuvanje njegovog grada Bjelaja (u originalu Belay). Treći poznati rod bili su Oršići iz Drinića (na jugu župe Pset). Navedene najpoznatije porodice iz plemena Kolunića, kao kao i druge, manje poznate, počele preseljavati sa svojih posjeda u Psetu dalje na zapad i sjever, po padu Bosne pod osmansku vlast 1463. godine, a sve jača preseljenja uslijedila su iza Krbavske bitke 1495. godine. Neke porodice su zadržale rodovska imena a neke su se u novom zavičaju zvale plemenskim imenom Kolunić (Klaić, 1928., 1-12; Vego, 1957., 57). Stara imena naselja na teritoriji ove nekada srednjovjekovne župe koja i danas postoje, pored Očijeva i Kolunića su: Cvijetnici (između rijeka Krke i Unca), Smoljana (u Bravskom polju), Bjelaj i Drinići (Vasić, 1962., 239). Đ. Basler datira crkvu u Koluniću „vjероватно u 14. stoljeće“ oslanjajući se na historijske izvore koji se odnose na selo Kolunić, odnosno pleme Kolunića (Basler, 1964., 209). I. Nikolajević piše da je s obzirom

na formalne analogije između crkve u Koluniću i nekih crkava u Sloveniji datira crkvu u XII. tj. najkasnije do 1300. godine (Nikolajević, 1964., 249-251). N. Miletić je slaže sa I. Nikolajević, te istovjetno datira ovu crkvu (Miletić, 1984., 405).

Opis dobra

Crkva se sastoji od broda i četverokutnog oltarnog prostora. Iznad oltarnog prostora nalazi se zvonik. Orijentacija crkve u osnovnom smjeru je zapad–istok. Vanjske mjere crkve su: brod (11 m x 7,79 m); apsida (5,1 m x 3,5 m). Debljina zidova broda je oko 0,7 m. Južni i sjeverni podužni zid apside su su ukošeni iznutra tj. zadebljani od zapada ka istoku. Ulaz u apsidu širok je 3,6 m, a istočni zid apside 3,4 m. Visina ulaza u apsidu iznosi 4,35 m, a zajedno sa okvirnim lukom 4,65 m. Dubina apside 4,2 m. Apsida je presvođena poluoblíčastim svodom. Na istočnom apsidalnim zidu je mali prozor, na relativnoj visini od 2,15 m od sadašnjeg nivoa tla. Sa unutrašnje strane prozor je širok 0,45 m, a na vanjskom zidu 0,2 m. Na unutrašnjoj strani južnog zida je nisko postavljena uokvirena niša. Na južnom zidu zvonika na relativnoj visini od oko 9 m je mali otvor uokviren kao i prozor na istočnoj fasadi. Cjelokupna visina tornja sa apsidom je relativne visine, mjerena sa zapadne strane je oko 10–11 m, od toga otpada na apsidu 4,65 m, a na toranj oko 6 metara. Na vanjskom južnom i sjevernom rubu istočnog zida apside na relativnoj visini od 3,15 su neke izbočine, ostaci od neke konstrukcije debele 0,7 m. Za sada se ne zna čemu je služila. Južni i sjeverni zid broda su uz zapadni zid apside relativne visine od 4,9 m, kaskadno se spuštaju do visine od nekoliko desetaka centimetara. Isto je i sa zapadnim, ulaznim zidom u crkvu koji je visok svega 30 cm. Ulaz je širok oko 1 m. Svi vertikalni bridovi na crkvi su uokvireni naizmjenično većim i manjim dobro oklesanim kvaderima. Zidovi su građeni od jedva oklesanih kvadera. Crkva kako je opisana i kako danas izgleda je sredinom šezdesetih godina prošlog stoljeća djelomično rekonstruirana. Još 1894. godine P. Mirković je napisao da je prema pričanju mještana „oltar bio išćemeran na kube“, ali kad je Mirković bio na lokalitetu već je bio srušen (1889., 13). Također navodi da je visina tornja bila 13,5 m i da su mu ćoškovi i zid od oltara bili tesani. Slike koje donosi I. Nikolajević (1964., 251) i arhitektonski crteži zatečenog stanja tornja koje su sačinili arhitekti tadašnjeg Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture (prilog uz odluku) u navedenom periodu vidi se da je su zapadna i istočna strana tornja bile skoro srušene, ali su ostali bridovi sa odrađenim klesanim kamenjem. Svod apside je obnovljen prema podatku koji je naveo Mirković. Pri ovako izvedenoj djelimičnoj konzervaciji ovog objekta ostaje neriješeno pitanje kako su se penjali na dio tornja iznad svoda apside. Za ovu jedinstvenu crkvenu građevinu na teritoriji Bosne i Hercegovine potrebna su dodatna istraživanja koja će osigurati podatke potrebne za njeno sigurnije datiranje i stilsko određenje. Sa svih strana crkve nalazi se nekropola sa stećcima u obliku uglavnom većih ploča. Obrada ovih spomenika je jedva primjetna, tako da su ploče nepravilnog pravougaonog oblika. Često su im kraće strane zaobljene. Odavno su već utonule, a neke ploče su prelomljene. Orijentirane su u smjeru zapad-istok. Ne primjećuje se neki sistem u uspostavljanju redova (Bešlagić, 1971., 102). Na jednoj od dvije ploče koje su bile “blizu oltara”, Mirković je zatekao uklesan ljljan, ali danas u crkvi nema ploča. (Mirković, 1889., 14). Na ploči koja je stajala blizu vanjske južne strane crkvenog zida bio je na uglu između dvije strane krst sa čije je svake strane pisao ustavnoj glagoljici 14.-15. stoljeća OSTOÉ+ OSTOÉ, ali tako da se natpis sa lijeve strane krsta pojavio u zrcalnoj slici (Fučić, 1982., 215). Natpis je davno izgubljen, a pronašao ga je Mirković, 1889. godine (Truhleka, 1894., 773-775).

